

A csapatgazdálkodás sajátosságai a hátországvédelmi alakulatoknál

*Dr. Generál Tibor alezredes, a hadtudományok kandidátusa,
Gálffy Sándor őrnagy*

Amikor a legfelsőbb párt- és állami vezetés elhatározta, hogy a hátország fegyveres védelmével érintett katonai alakulatokat egy középszintű parancsnokság alatt, seregstebbe vonja össze, nemcsak a háborús feladatokból indult ki, hanem abból is, hogy biztosítsa az egységes rend megteremtésének feltételeit, a katonai békeszolgálat minden alapvető területén, így a csapatgazdálkodásban is.

A Hátországvédelmi Parancsnokság tehát emellett a fő funkciója mellett, hogy háborús feladatok végrehajtására felkészíti az alárendelt alakulatait, olyan másik funkciója is van, hogy békében és háborúban tehermentesíti a Honvédelmi Minisztériumot ezeknek az alakulatoknak a közvetlen irányítási gondjaitól.

A legfelsőbb párt- és állami döntés a parancsnokság felé a honvédelmi miniszter elvtárs külön parancsában nyilvánult meg, amelynek a hátországvédelmi alakulatok átvételére vonatkozó részét azután különböző utasítások — többek között a VKF elvtárs, illetve az MN HTP TÖF elvtárs utasításai — konkretizálták.

A HAP alárendeltségébe kerülő csapatok és szervek átalárendelésének végrehajtását az MNVKF intézkedése alapján 1972. évben három ütemben kellett végrehajtani. Az átvett alakulatok és szervek hadtápszolgálatainak átvétele azonos időszakban és ütemben zajlott le. Az átvétel során, valamint az azt követő időszakban felszínre kerültek azok a problémák, melyek jellemzői voltak a hátországvédelmi hadtápbiztosításnak. Mindenekelőtt megállapítottuk, hogy lényeges eltérések vannak:

- a) a gazdálkodás rendjében;
- b) a kiképzési rendszerben, és
- c) a csapatépítkezések szabályozottságában.

Már a csapatok átvételének időszakában kiderült, hogy egy rendkívül szerteágazó, többnemű szervezeti rendszert — ha úgy tetszik: „képződményt” — kell egynemű rendszerre egybeolvasztani, amelynek keretein belül — többek között — egységes gazdálkodási elveket kell kimun-

kálni, illetve ilyen gyakorlatot meghonosítani, figyelembe véve az alábbi sajátosságokat:

— a HÁVP hadtápszolgálat, mint seregtestszintű szerv összefogja az alárendeltségében levő csapatok hadtápbiztosítását, amelyet eddig a HM szervek végeztek;

— a HÁVP hadtápszolgálat nem rendelkezik raktárakkal, ezért az alárendelteknek nem bázisa;

— a HÁVP alakulatainak hadtáp apparátusa jelenleg csupán a csapathadtáp alsóbb tagozataiból áll;

— ez a hadtáp apparátus szorosan összefonódott a polgári védelemmel, mivel a hátországi alakulatok gerincét képező területvédelmi csapatok és szervek ma még szerkezetiileg is be voltak építve a polgári védelem (tanácsok) pénzügyi rendszerébe.

A felsoroltakból világosan kitűnik, hogy a HÁVP hadtáp alapjaiban eltér más seregtestek hadtápszolgálatának jellemvonásaitól. A HÁVP hadtáp tevékenységének bonyolultsága abból adódik, hogy feladata és tevékenysége kettős irányú; egyfelől biztosítani kell a Hátországvédelmi Parancsnokság és a hátországvédelmi alakulatok — mint szerves egész — beilleszkedését a Magyar Néphadsereg hadtápbiztosítási rendszerébe, míg másfelől a katonai vezetés minden felhasználható eszközével — lépésről lépésre — szabályozni kell a csapatgazdálkodásnak azokat a módjait, amelyek végül is elvezetnek az egységes rend megteremtéséhez.

Jelenleg még ugyanis — egy évvel az átvételek befejezése után — korántsem mondhatjuk el, hogy szilárdan kézben tartanánk a gazdálkodás irányítását, illetve, hogy a hátországvédelmi alakulatok valamiféle közös irányelvek szerint gazdálkodnának.

Tevékenységük jelentős részét jelenleg sok ösztönösség, illetőleg sajátos helyzetükből vagy a kialakult szokásaikból adódó cselekvés jellemzi. A probléma bonyolultságát — első közelítésben — az alábbi néhány sajátossággal lehet érzékeltetni.

a) A hátországvédelmi alakulatok többsége biztosítási feladatot lát el, amely a profilnak megfelelő szakkiképzést igényli, ezért minden alakulat esetében speciális alkalmazkodást tételez fel a gazdálkodó szervek részéről.

b) Az alakulatok nagyrésze — a békelétszám közel háromnegyed része — a népgazdasági vagy a fontosabb honvédségi beruházások keretén belül folyó építkezéseknél tevékenykedik.

c) A hátországvédelmi alakulatok mintegy kétharmada békében csupán mozgósítási előkészítő törzzsel rendelkezik. Ezek békegazdálkodása lényegében kimerül anyagaik tárolóhelyeinek állagfenntartásával, a frissítések, karbantartások és rovincsolások végrehajtásával.

d) Az alakulatok jelentős hányada valamilyen anyagellátás szempontjából más — hátországvédelmi vagy egyéb seregtesthez tartozó — alakulathoz van utalva, ugyanígy más seregtesthez tartozó alakulatokat is látnak el hátországvédelmi alakulatok.

e) Seregtestünkhöz — a fenti sajátosságokkal összefüggésben — különböző kiképzési rendszerű alakulatok tartoznak:

- általános kiképzési (3x8 hónapos) rendszerűek;
- éves váltásúak;
- új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok;
- „M” alakulatok (tartalékos kiképzés, mozgósítási összekovácsolás stb.).

Ezek a sajátosságok meghatározzák, hogy a csapatgazdálkodás problémáit nálunk — ha a funkcionális szempontoktól eltekintünk, akkor is — legalább 4 féle alapról közelítve kell megoldani.

Ez a sokféleség természetesen csupán az intézkedéseinket és ellenőrzéseinket határozza meg, mert információs rendszerünket és nyilvántartásainkat élő és mozgósítási alakulatok szerint építjük fel. Seregtestünk fejlődése során a mozgósítási alakulatok információs rendszerét már kiépítettük, élő alakulataink gazdálkodási információs rendszerét — bizonyos kísérletezés után — jelenleg fejezzük be.

Ezen a ponton célszerű kissé kitérni az új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok gazdálkodási rendszerére. Ezek az alakulatok — a rájuk vonatkozó rendeletek értelmében — úgynevezett „nettó költségvetési rendszerű gazdálkodás”-t folytatnak.

Ennek kereteit — vagyis gazdálkodási hatáskörüket — a hátországvédelmi parancsnok annak az éves költségvetési előirányzatnak a jóváhagyásával határozza meg, amelyet — az alakulatok gazdálkodási rendjét szabályozó központi utasítások alapján — ezek évenként felterjesztenek.

Az új kiképzési rendszerű műszaki magasabbegységek kiadásait a jóváhagyott éves költségvetési előirányzatuknak (kiadási tervüknek) megfelelően, a népgazdaságnak térítés ellenében folytatott gyakorlati szakkiképzésből származó bevételeikből fedezik. Ennek az a lényege, hogy a foglalkoztató vállalatok a Honvédelmi Minisztérium javára elszámolnak minden olyan bérszerű járandóságot, amelyek a polgári dolgozók foglalkoztatása esetén, hasonlóan felmerülnének, illetve levonásba helyezik a tárcaközi szerződésekben meghatározott és általuk nyújtott szolgáltatások költségeit.

Így az új kiképzési rendszerű műszaki csapatok megtérítenek egyfelől a Honvédelmi Minisztériumnak minden személyi felszerelést, technikát, a személyi állomány ellátásához szükséges anyagokat, amortizációs költségeket stb., másfelől a foglalkoztató vállalatok által nyújtott szolgáltatások költségeit.

Egy-egy magasabbegység önálló gazdálkodása költségvetési szempontból teljes.

A másik költségvetési és gazdálkodási sajátosság azoknál az alakulatainknál merül fel, melyek a kiemelt honvédségi beruházásokon folytatnak gyakorlati szakkiképzést. Ezek költségvetése két forrásból ered:

— az egyik forrás, amely valamennyi gazdálkodó MN alakulatnak rendelkezésére áll, vagyis a szolgálati úton biztosított — a felszámítási illetmények és normák alapján kiszámított — költségvetési forrás. Ebből az előjáró gazdálkodó szervek a megengedett mértéken belül — tartalékok képeznek, majd a pénzügyi szolgálat útján jóváírják és a gazdálkodási bizottságok javaslatára a parancsnokok döntenek a felhasználásról

(hasonlóan valamennyi egyéb honvédségi alakulatnál érvényben levő rendszerhez);

— a másik a saját szolgálati, munka- és életkörülmények fenntartásán kívül — a központi csapatépítkezések érdekében — felmerülő költségek, amelyeket központi forrásból — külön erre a célra szervezett vezetősérv — fedez.

Ugyanúgy, mint a Magyar Néphadsereg többi alakulatánál, a hátszágvédelmi alakulatoknál sincs még egyértelműen megoldva az MN PÜF és az MNVK 4. csf. 7/1972. számú közös utasításában elrendelt önálló költségvetési gazdálkodás, illetve a gazdálkodási bizottságok megszervezése és működtetése.

Ennélfogva élő alakulataink parancsnokairól még korántsem mondható el, hogy egyben „gazdái” is lennének az alakulatoknak.

A gazdálkodással kapcsolatos másik olyan probléma, amelynek megoldásán jelenleg fáradozunk a helyi csapatépítkezések témája. A hátszágvédelmi alakulat csapatépítkezésre felhasználható erőit eddig zömmel központilag tervezett új létesítmények építésére, illetve a laktanyán belül a szolgálati, munka- és életkörülmények javítását célzó létesítmények építésére használták fel.

Alig fordítottak valamelyes erőt és eszközt a helyi csapatépítkezések fő célját jelentő állagmegóvásokra.

Miután eddig középírányító szerv nem fogta össze ezt a tevékenységet sem, így sem a pontos és szabályos elszámoltatás, sem az erőkkel való manőverezés terén nem lehetett nagyobb eredményekről beszámolni.

Az átvételek során nyert tapasztalatok szerint az alárendeltségünkbe került alakulatok laktanyái, elhelyezési körletei, egyéb ingatlanjai (átvonnulási szállások, szállodák, lőterek stb.) elhanyagolt állapotban voltak és — azóta meghozott intézkedéseink ellenére — még jelenleg is vannak.

Az átvételi jegyzőkönyvekben csak a legsürgősebben megoldandó problémákat vetettük fel és oldjuk meg közös erővel. Az elhanyagoltság okait abban láttuk, hogy az alárendelt élő alakulatok nem ismerték részletesen a csapatépítkezésekre és karbantartásokra vonatkozó utasításokat, emiatt ezek tervezése elmaradt, illetve a parancsnokok az ilyen célokra biztosított összegeket gyakran ötletszerű elgondolásuk, belátásuk alapján használták fel.

A megalapozott, összefüggő tervezés hiánya, a gyakran hozzá nem értő szervezés azt eredményezte, hogy erejüket meghaladó munkákba kezdtek vagy túllépték az engedélyezett költségeket. Több helyen a bevételekből nem rendszeresített berendezéseket szereztek be.

A jelenlegi hátszágvédelmi alakulatok gazdálkodásának külső ellenőrzése nem volt rendszeres. Sok alakulatnál évek óta nem történt ilyen ellenőrzés.

A káderhiányok, továbbá a költségek ismeretének hiánya miatt a belső ellenőrzések is elhanyagolt állapotban voltak.

Néhány alakulatnál az átvételek során vagy a későbbiekben feltárt visszaélések hosszabb ideig tartó vizsgáladást és ezáltal nem kívánatos többletmunkát eredményezett parancsnokságunk részére.

A gazdálkodás tervezésére általában az volt jellemző, hogy a szolgálati ágak szintjén az illetmények felszámítása és felhasználása — több-

kevesebb hiányossággal — valahogy megtörtént, azonban a hadtáphelyettesek gazdálkodási tervei nem fogták ezeket kellőképpen át, és nem szolgáltattak kellő mennyiségű és minőségű információt azokkal a problémákkal kapcsolatban, amelyekre időről-időre a fő figyelmet kellett volna fordítani.

A nyilvántartási rend és fegyelem, valamint kulturáltság hiányosságai miatt néhány alakulatnál hosszantartó vizsgálatokat, anyag- és hiteltáncsoportosításokat kellett végrehajtani.

A gazdálkodásra vonatkozó kiképzés nagyon sok helyen csak formális volt. Ennek egyik véglete az, hogy a mindennapi élettel kapcsolatos gyakorlati munkák egyrésztet könyvelték el kiképzés gyanánt. Másik véglete pedig az élettől, a tevékenységi helytől teljesen elszakított, a résztvevők részére szükséges ismeretanyagnál több szinttel magasabb elméletieskedésben mutatkozott meg. Emiatt néhány összevonást és foglalkozást meg kell ismételtetni.

Az üzemanyag-szolgálatra a vegyes ellátottság (természetbeni és jegybeni), gyakran az illetmények helytelen felszámítása, illetve a menetlevelek szakszerűtlen számfejtése és elszámoltatása, továbbá az üzemanyag-technikai és töltőeszközök hiánya volt a jellemző.

Ruházati szolgálatunkat az jellemezte, hogy amíg élő alakulataink egyrésze lépést tartott az ellátottság Magyar Néphadseregére jellemző színvonalával, addig az új kiképzési rendszerű műszaki alakulatainknál jelentős mennyiségű inkurrencia halmozódott fel.

Sok egységnél az anyagtárolás és karbantartás nem felelt meg a követelményeknek, néhány helyen a legelemibb raktárrendet sem biztosították.

Sok helyen nem ismerték a komplettek nyilvántartására vonatkozó rendeleteket, az áthelyezés, a bevonulás, a leszerelés és a beöltöztetés szabályait, az ezekre vonatkozó intézkedéseket.

Az étellemezési szolgálatra sokféle illetmény, illetve az étkezési kultúra különböző színvonala volt a jellemző. Néhány egységnél már biztosítani tudták a többmenüs, önkiszolgáló rendszert, de még mindig vannak olyan alakulatok, ahol ezeknek a feltételeit ez ideig még nem tudják megteremteni.

Különösen problematikus e tekintetben az új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok helyzete, ahol a — műszaki pótlékkal együtt — jó minőségű étkezést lehetne biztosítani, amelyet azonban sok helyen lefontanak az elkészítés és kiszolgálás fogyatékoságai.

További gondot okoz a kedvezőtlen utaltsági megoldás, amelyek a munka aránytalanságát is eredményezik. Az étellemezési szolgálatvezetők nem mindenütt képesek a lehetőségek maximális kihasználására, illetve a kisegítő gazdaságok célszerű felhasználására.

A laktanya elhelyezési szolgálatokra általában az a jellemző, hogy — különösen alegységek vonatkozásában — nem tudják személyhez kötni az anyagot. Volt olyan objektum, amelyben az elhelyezési szolgálatot egy olyan alakulathoz utalták, amelynek az állománytáblájában nem volt ilyen szolgálat rendszeresítve.

A karbantartással szinte minden alakulatnál nagy problémák voltak, az elhelyezési anyagraktárakban általában nagy rendetlenséget találtunk.

A gazdálkodási hiányosságok felszámolásának nehéz munkájához már az alakulatok átvételével párhuzamosan hozzáfogtunk. Olyan átvételi jegyzőkönyv-mintákat szerkesztettünk, amelyeket kitöltve nem lehetett megkerülni bizonyos problémákat, így viszonylag gördülékenyen áttekinthető képet tudtunk szerezni csapataink gazdálkodási helyzetéről, fel tudtuk tárni hiányosságainkat.

Egy-egy átvételi ütem után az összegezett tapasztalatokkal és feladatokkal kapcsolatban szakmai intézkedést adtunk ki, amelyekben a hiányosságok felszámolására terveket kértünk be az alakulatoktól és határidőztük ezeket a feladatokat.

Ezek mellett havonta jelentést kértünk be az alakulatok helyzetéről és kiegészítő beszámoltatásokat is szerveztünk.

A határkörünkön túleső problémákról, tervezett intézkedéseinkről előjáróinkat folyamatosan tájékoztattuk, igényeltük és megkaptuk a segítségüket.

Törekvéseink

A felsorolt nehézségekkel, szervezési problémákkal, anyagellátási és egyéb vezetést nehezítő tényezőkkel, mint objektív tényezőkkel számolunk. A felső vezetés segítségét igénybe véve, célunk az egységes vezetés megteremtése. Törekvésünk még sok akadályba ütközik, az évek alatt kialakult helyi szokások még mindig kísértének. Türelmes, aprólékos, sokszor az egyéni lemenő munkát igényel egy-egy központi feladat megértetése, végrehajtása. Ez a HÁVP HTP törzs nagy igénybevételét jelenti. A nehézségek és túlterheltség ellenére az alábbi kitűzött célokat kívánjuk folyamatosan megvalósítani.

1. Egységes gazdálkodási rend kialakítása, melyben az első lépéseként kidolgozzuk a HÁVPK HTPH egységesített gazdálkodási tervét és információs rendszerét. A kidolgozott tervek alapján az élő alakulatok gazdálkodási tevékenységét intézkedésekkel szabályozzuk. Ma már ott tartunk, hogy a beérkezett információk alapján következtetéseket tudunk levonni és a levont következtetések eredménye alapján tudunk az előretervezéshez is alapot biztosítani.

Az egységes gazdálkodási rend bevezetését nemcsak intézkedések formájában, hanem a továbbképzések keretén belül is szorgalmazzuk az alárendelt hadtápszolgálatoknál.

2. Az átvétel során HÁVP alárendeltségébe került alakulatok elhelyezési körletei (laktanyái) egyéb bázisai rendkívül elhanyagolt állapotban voltak (vannak). Az átvételi jegyzőkönyvek ezt együttesen lerögzítik, s mint legsürgősebben megoldandó problémát vetik fel. Az átvétel utáni időszakban végrehajtott elemzési munka megállapította, hogy az objektumok elhanyagoltságának okai az alábbiak:

— sok egységnél nem ismerik az MNVKF és az MNHF utasításait, amelyek szabályozzák a helyi csapatépítkezések tervezését, végrehajtását, valamint az objektumok állagának megóvására karbantartó, kiszolgáló al-egységek létrehozását;

— az utasítások nem kellő (sok esetben egyáltalán nem) ismerete miatt a tervezések elmaradtak, és a parancsnokok a biztosított összeget saját belátásuk, illetve elgondolásuk alapján használták fel;

— a megalapozott tervezés hiánya, a nem hozzáértő szervezés eredménye volt, hogy olyan munkába kezdtek, mely meghaladta az alakulat erejét, vagy túllépte az engedélyezett költségeket.

Ezen a problémán úgy kívánunk segíteni, hogy összevonást tervezünk parancsnokaink, illetve a kijelölt gazdálkodási bizottság tagjai részére az önálló költséggazdálkodási rendszer témáiból.

A felsorolt szervezetlenségek és tervszerűtlenségek megszüntetésére, az 1973. évi helyi csapatépítkezések koordinálására, valamint az 1974—1975. évi (kétéves időszakra) tervezésre, továbbá a karbantartások végrehajtására a HÁVPK HTPH 1973. április hónapban részletes, minden irányba kiterjedő utasítást adott ki. Az utasításban a részfeladatok jelentését is határidőkhöz kötötte. Az 1973-as kiképzési év befejezése, a végzett munka elemzése fogja az első alapot adni a HÁVP hadtápszolgálatára részére a későbbi évek tervezéséhez, ellenőrzéséhez.

3. Egyértelművé kell tennünk az MN PÜF és az MNVK 4. Csf.-ség 7/1972. számú utasításában elrendelt önálló költségvetési, illetve a gazdálkodási bizottságok tevékenységét, ezen belül:

— az alakulatok gazdálkodásának ellenőrzésére, kétéves tervet dolgoztunk ki, ezzel akarjuk megelőzni — különösen a kezdeti időszakokban — a visszaéléseket;

— szigorú intézkedésekkel, személyes ráhatással kívánjuk a nyilvántartási rendet és fegyelmet megteremteni;

— a gazdálkodásra vonatkozó kiképzési formákat rendszerbe foglaltuk, követelménytámasztással, sűrűbb ellenőrzéssel megfelelő szintre kívánjuk hozni;

— az új tervezési időszak lehetőségeit kihasználva próbálunk olyan utaltsági rendszert kidolgozni és jóváhagyatni, mely kedvezőbbé tenné a jelenlegi ellátást.

A fent leírtakban látjuk a hátországvédelmi alakulatok csapatgazdálkodásának jelenlegi főbb sajátosságait.